

ми. Поки що вони продовжують існувати як категорії речового права України. Сутність їх, як здається, полягає в тому, що вони є вторинними (похідними) речовими права, призначеними забезпечувати реалізацію права власності.

Література

1. Харитонов Е. О., Сапіяхметова Н. А. Гражданское право Украины: Учебник. — Х.: Одиссей, 2004.
2. Петров Д. В. Право хозяйственного ведения и право оперативного управления. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2002.
3. Господарський кодекс України: Наук.-практ. комент. / За ред. О. І. Харитонові. — Х.: Одиссей, 2006.
4. Гражданское право Украины / Под ред. А. А. Пушкіна, В. М. Самойленко. — Х., 1996. — Ч. 1.
5. Харитонов Е. О., Старцев А. В., Харитопова Е. И. Гражданское право Украины: Учебник. — 3-е изд., перераб. и доп. — Х.: Одиссей, 2007.
6. Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность. — М.; Ленинград, 1948.
7. Кодифікація приватного (цивільного) права / За ред. А. С. Довгєрта. — К., 2000.

УДК 347.734(477+4):340.137

Т. А. Латковська

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Багатогранний та всебічний розвиток фінансово-правових відносин у рамках тієї або іншої держави, включаючи кредитно-банківські відносини як їх невід'ємну складову частину, об'єктивно вимагає чіткого універсального регулятора, яким виступає право. В результаті правової регламентації таких відносин будь-яка держава надає їм юридичного змісту. На сучасному етапі історичного розвитку людської цивілізації національна економіка кожної держави неминуче інтегрується у міжнародну систему господарських зв'язків, тим самим виходячи за національні рамки і тому неминуче зазнає впливу міжнародного фактору. Інтернаціоналізація економічних зв'язків об'єктивно обумовлює зародження, формування та розвиток інтеграційних процесів в усіх галузях діяльності. В цьому процесі все більшу роль відіграє право, яке комплексно опосередковує різні аспекти міжнародного життя.

Найважливішою складовою економічних відносин всередині будь-якої держави виступають банківські відносини, що опосередковують різні аспекти банківської діяльності. Перехід України до ринкових відносин вимагає приведення банківського законодавства у відповідність до потреб ринкової економіки. Ураховуючи інтеграційні процеси, пов'язані із здійсненням банківської діяльності, неможливість функціонування кредитно-фінансових установ у відриві від міжнародного грошово-кредитного ринку, національне банківське законодавство повинно створюватися на основі основних принципів, вироблених міжнародною банківською практикою, використовуючи досвід правового регулювання. Потреба в гармонізації банківського законодавства України та зарубіжних

країн виникає, у першу чергу, через зв'язки між різними банками, які постійно розвиваються та удосконалюються. Із проголошенням стратегічного курсу України на євроінтеграцію одним із актуальних завдань стає гармонізація національного законодавства нашої держави, у тому числі і банківського, з законодавством Європейського Союзу.

Сьогодні активно досліджуються питання, пов'язані з адаптацією законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Хоча, на нашу думку, слід вести мову не про адаптацію національного законодавства до законодавства Євросоюзу, а про наближення, гармонізацію національного законодавства з законодавством ЄС. Кількість досліджень, присвячених проблемам становлення і функціонування ЄС, постійно зростає. Цей процес став стійкою тенденцією у розвитку науки не тільки країн ЄС (Д. Сиджански, А. Татам, Е. Аннерс, Е. Райтер та ін.), а й країн, які мають намір стати членами ЄС (А. Я. Капустін, В. В. Копійка, О. Крупчан, Л. А. Луць, В. Муравйов, В. Опришко, Б. Топорнін, Т. І. Шинкаренко, Ю. Шемшученко, І. Яков'юк та ін.). Незважаючи на наявність досліджень проблем з євроінтеграції, у юридичній науці відсутні дослідження, присвячені проблемам гармонізації банківського законодавства з законодавством ЄС, яке загальнодержавною програмою віднесено до найпріоритетніших сфер, в яких здійснюється адаптація законодавства України у відповідність з *acquis communautaire*.

Основна мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу прийнятих нормативно-правових актів, присвячених розвитку інтеграційних процесів в Україні, визначити проблеми гармонізації національного банківського законодавства з законодавством Євросоюзу.

Здобувши у 1991 році незалежність, Україна взяла курс на інтеграцію до Європейського Союзу. Сьогодні цей курс став зовнішньополітичним курсом України. Прагнення приєднатися до Європейського Союзу є історично обумовленим моментом, в ході якого, як ніколи раніше, актуалізувалася проблема гармонізації законодавства України, серед якого особливе місце належить банківському, з правовими системами провідних міжнародних організацій Європи. Основними етапами цього закономірного процесу можна вважати підписання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) (1994) [1], вступ до Ради Європи (1995) [2], конституційне закріплення положень щодо співвідношення міжнародного та національного права (1996) [3], ратифікація Конвенції про захист прав та основних свобод людини (1997) [4], прийняття Закону «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» (2004) [5].

Згідно з Першим протоколом до Конвенції, кожна фізична або юридична особа має право володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права. Норми Конвенції знайшли відображення і в Конституції. Стаття 41 закріплює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право приватної власності є непорушним.

Стаття 42 визначає право кожного на підприємницьку діяльність. Стаття 67 закріплює обов'язок кожного сплачувати податки і збори, встановлені законом. У сфері банківської діяльності ці норми застосовують для забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, при правовому забезпеченні діяльності банків, які законодавством визначені як суб'єкти підприємницької діяльності.

Сьогодні актуального значення набули норми банківського законодавства, спрямовані на протидію відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. Процес відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, взагалі об'єктивно не можливий без залучення банківських установ. По-перше, це пов'язане з правовою природою банківських установ. По-друге, з можливістю виходу на міжнародні фінансові ринки. По-третє, з необхідністю приведення законодавства у відповідність з міжнародними вимогами.

Переміщення за кордон кримінального капіталу здійснюється головним чином шляхом проведення банківських операцій, тому особливу роль відіграють банки, які виступають безпосередніми учасниками процесу здійснення банківських операцій. Для успішної боротьби з відмиванням злочинних доходів необхідно розробляти досконале законодавство, яке буде перешкоджати відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. Відсутність же такого законодавства і створює умови для розвитку "тіньового" бізнесу. Боротьба з відмиванням доходів в Україні здійснюється як на законодавчому рівні, так і з боку Національного банку як головного органу банківського нагляду за діяльністю банків з питань дотримання ними законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Ефективна боротьба залежить від професійного використання норм українського та міжнародного законодавства, а також від стану національного законодавства про протидію легалізації злочинних доходів.

Процес гармонізації національного законодавства України з законодавством ЄС цілком природно опосередковується прийняттям низки спеціальних нормативно-правових актів, серед яких необхідно виділити Указ Президента «Про затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС» [6].

Стратегія інтеграції України до ЄС має забезпечити входження держави до європейського правового простору. Зближення законодавства України з правом ЄС виступає ключовою умовою реалізації пріоритету зовнішньої політики України — інтеграції до європейського економічного та правового простору. Для реалізації Стратегії інтеграції України до ЄС Президентом України був прийнятий Указ «Про Програму інтеграції України до ЄС» [7].

У Програмі охоплено практично всі сфери суспільного життя держави з метою досягнення критеріїв, що впливають з цілей економічного та політичного союзу держав — членів ЄС і сформульовані Радою ЄС. На Копенгагенській раді держави — члени ЄС намітили критерії, на підставі яких вирішуватиметься готовність держав-заявників до членства в ЄС. Серед критеріїв, зокрема, є досягнення стабільності інструкцій, що гарантують верховенство права, захист прав людини. Зазначимо, що темпи реалізації окремих пріоритетів та Програ-

ми повинні визначатись прогресом у проведенні економічних реформ, що є головною умовою успішної адаптації України в достатніх обсягах правових стандартів ЄС — *acquis communautaire*.

Успіх процесу зближення припускає не тільки перегляд українського законодавства у світлі права ЄС, але і рецепцію цілого комплексу правових понять, серед яких виділяється поняття «*acquis communautaire*», зміст якого до недавня не розкривався у жодному з правових актів, які регулювали адаптацію законодавства України до ЄС. І тільки у 2004 році, з прийняттям Закону «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», законодавством ліквідована така неузгодженість.

Адаптація законодавства (у тому числі і банківського) стала пріоритетною складовою процесу інтеграції України до ЄС. Для адаптації законодавства України до законодавства ЄС під час виконання Загальнодержавної програми у 2004 році була утворена Координаційна рада, у склад якої увійшов Голова Національного банку України [8].

На нашу думку, можна виділити такі етапи європейської інтеграції. Перший пов'язаний із створенням інтеграційних ініціатив та створенням європейської федерації. Для цього етапу характерним є підписання Договору про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 року. Другий етап — етап економічної інтеграції та становлення інституційної структури Європейських Співтовариств. Третій етап — етап прийняття Маастрихтського договору про ЄС (1992), Амстердамського договору (1997) та Ніццького договору (2001). Згідно з Маастрихтським договором на основі Європейських Співтовариств виник Європейський Союз. Його створення обумовило найсуттєвіші від початку інтеграційних процесів зміни у національному законодавстві країн — членів ЄС.

Гармонізація банківського законодавства України з правом ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток підприємницької активності та довіри до банківської системи. Сьогодні на банківське законодавство покладені завдання, що визначають основні напрямки, в яких формується, розвивається та функціонує банківська система, створюються правові умови для існування її структурних елементів.

Розв'язанню цих завдань сприяють декілька чинників. По-перше, це поступова гармонізація національного законодавства з європейським законодавством. А по-друге, це особливість правового регулювання банківських відносин національним законодавством, коли специфіка фінансово-правового статусу центрального банку як суб'єкта публічної фінансової діяльності обумовлена неможливістю реалізації покладених на нього функцій без вступу у міжнародні відносини з іншими суб'єктами.

Одним із основних стандартів європейського права є визнання і застосування принципу верховенства права. Стаття 8 Конституції України також визнає цей принцип і будується на ньому, але головним завданням розвитку законодавства, у тому числі і банківського, як і Української держави на шляху просування до ЄС, є не лише визнання верховенства права, а й його універсальна реалізація.

Актуальною проблемою сьогодення є недосконалість, а іноді і суперечливість існуючих нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері банківської діяльності, що, зрозуміло, негативно впливає на процес реалізації прав та виконання обов'язків всіма суб'єктами таких відносин та розвиток України як правової держави.

Якість законодавства країн — членів ЄС впливає на якість законодавства ЄС у цілому і, навпаки, стан законодавства ЄС теж певним чином здійснює вплив як на громадян країн — членів ЄС, так і на європейський інтеграційний процес у цілому. Вважаємо, що одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є законодавче врегулювання процесу прийняття нормативно-правових актів, враховуючи, що основним принципом нормотворчого процесу виступає принцип законності, який забезпечує додержання та виконання законів.

Тому особливістю процесу гармонізації законодавства України з законодавством ЄС є не галузевий підхід, а виділення певних пріоритетних сфер, передбачених в Угоді про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС та Законі «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу».

До пріоритетних сфер інтеграційного процесу, які охоплює процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС належать ті, від зближення яких із сучасною європейською системою права залежить зміцнення зв'язків України та держав — членів ЄС і які забезпечують розвиток підприємницької діяльності, захист конкуренції, захист прав інтелектуальної власності, економічний розвиток держави, сприяють зростанню добробуту громадян. Таким чином, банківське законодавство слід розглядати як один із пріоритетних напрямів гармонізації законодавства України з європейським законодавством.

Прийнята Програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС відводить банківському праву третє місце серед пріоритетних сфер Програми (законодавством виділено 16 таких пріоритетних сфер), що доводить про особливе значення банківського законодавства на першому етапі виконання Програми.

Сьогодні зрозуміло, що гармонізація систем національного і європейського права не може здійснюватися механічно. Це пояснюється, в першу чергу, тим, що кожна держава має свої особливості, які, вважаємо, необхідно зберегти в ході інтеграційних процесів.

Гармонізація повинна досягатися не примусовим узгодженням відповідних норм, а шляхом добровільної відмови держав-членів від частини своїх повноважень, пов'язаних з економічною і політичною доцільністю.

Відповідно до Конституції України (стаття 9) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Через те, що для банківської діяльності властиве об'єктивно обумовлене прагнення до уніфікації та стандартизації, значення міжнародно-правових актів значно зростає.

Цілком правомірним є те, що для ефективного забезпечення грошових потоків необхідно, щоб окремі терміни банківського права були зрозумілими для

всіх учасників банківських відносин, незалежно від того, в якій державі вони перебувають та на підставі якого національного законодавства діють. Якщо банки будуть по-різному розуміти ті чи інші терміни, що використовуються при здійсненні банківських операцій, то під сумнівом буде знаходитися не тільки ефективність таких операцій, але й можливість їх здійснення.

Отже, досліджуючи дане питання можна сформулювати такі висновки:

1. Критерієм гармонізації банківського законодавства України з законодавством ЄС виступає ступінь інтегрованості норм європейського права в національне. Своєчасно реагуючи на процеси, які відбуваються у країні, необхідно приводити своє національне законодавство у відповідність з потребами участі у гармонізації.

2. Серед основних чинників гармонізації банківського законодавства України з європейським законодавством повинна стати уніфікація юридичної термінології, що використовується у даних правових системах, без якої неможливо досягти взаєморозуміння у правовій сфері. Необхідно максимально визначати та реалізовувати правові норми та принципи національної правової системи з урахуванням норм і принципів європейського права.

3. Гармонізація банківського законодавства держав-кандидатів потребує комплексного дослідження для використання здобутків і врахування помилок держав-кандидатів при виробленні спеціальних юридичних критеріїв, що гарантують не лише визнання верховенства права, а його універсальну реалізацію.

4. Стратегічний курс на інтеграцію до ЄС став визначальним чинником суспільно-політичних перетворень в Україні. Європейський вибір вплив у собі історичне прагнення українського народу повернутися до європейської сім'ї. Нині європейський вибір здійснюється в Україні на основі Стратегії та Програми інтеграції до ЄС.

Література

1. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Ратифікована Законом від 10 листопада 1994 р. № 237/94-ВР; публікація чинності 1 березня 1998 р. після ратифікації 15 державами — членами ЄС.
2. Про приєднання України до Статуту Ради Європи: Закон України від 31 жовтня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 38. — Ст. 287.
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав та основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 40. — Ст. 263.
5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 29. — Ст. 367.
6. Про затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 (із змінами, внесеними згідно з Указами Президента № 587/2000 від 12 квітня 2000 р., № 8/2001 від 11 січня 2001 р., № 1146/2001 від 26 листопада 2001 р., № 573/2003 від 5 липня 2003 р.) // Урядовий кур'єр. — 2003. — № 129.
7. Про програму інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000.
8. Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1365.